

Araştırma Makalesi
Original Article

7 (3) 2020:1673-1694
Doi: 10.46868/atdd.38

Yunus Emre Divanı'nda Sabır ve Ahlak

Seda Altun*

ORCID: 0000-0001-6153-176X

Öz

Yunus Emre, XIII. ve XIV. yüzyıllar arasında yaşamış usta mutasavvıf olarak bilinen ve günümüze kadar varlığını tüm tesirleriyle sürdüren bir şahsiyet olmuştur. O, şiir, ilahi ve gazelleriyle Türk milletine her koşulda sabırlı ve umutlu olmayı aşıl原因an, tasavvuf öğretileri doğrultusunda seslenen nasih (öğütçü) olarak hafızalarda yer edinmiştir. Bu makale, araştırmannın Yunus Emre'nin "Divan"ında yer alan şiirlerden yola çıkılarak ondaki sabır ve ahlak kavramını ortaya koyup yorumlamayı hedeflemektedir. Günümüze kadar Yunus Emre'de ahlak unsuru üzerine çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, sabır ve ahlak eksenli bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla mutasavvıf şair, öğretilerinde birçok kavram gibi sabır ve ahlak imgelerini de kullanmış ve bu eksenle fikirlerini inşa etmiştir. Bu çalışmanın literatüre sağlayacağı katkı, sabır ve ahlak eksenli öğretilerin tasavvuf alanındaki tesirini de ortaya koyacaktır. Araştırmannın amacı, derin bir öğretilere dayalı bu şiirlerin tahlili ve çözümlenmesi olup, çalışma kavramsal analiz ve yorumlama yöntemiyle ortaya konulmuştur.

Anahtar kavramlar: Yunus Emre, Şiir, Sabır, Ahlak.

Gönderme Tarihi: 15/08/2020

Kabul Tarihi:16/09/2020

* Bilim Uzmanı, sedaaltun1905@gmail.com

Patience and Ethics in Diwan of Yunus Emre

Seda Altun

ORCID: 0000-0001-6153-176X

Abstract

Yunus Emre has become a character that is known as sufi master who had lived between XIIIth and XIVth centuries, and that has maintained his existence with its all effects until today. He has gained a seat in memories as adviser who has instilled to be hopeful and patient to Turkish nation in any case through his poems, hymns and ghazal and who spoke/called in line with sufistic teachings/doctrines. This article targets to present and interpret the concept “patience and ethics/morals” on Yunus Emre based on poems in “Diwan” of Yunus Emre. Although studies about ethic element on Yunus Emre have been carried out until today, yet it is seen that there has been no patience- and ethic-oriented study. Therefore, the sufi poem used also images of patience and ethics like a lot of concepts in his teachings and he built his ideas along this line. Contribution of which this study would make to the literature will also reveal effect of teachings-oriented patience and ethics on sufistic field/area. Purpose of the study is to examine and analysis these poems based on a deep teaching, and the study was presented by method of conceptual analysis and interpretation.

Keywords: Yunus Emre, Poem, Patience, Ethics.

Received Date: 15/08/2020

Accepted Date: 16/09/2020

Терпение и нрав в "Диване" Юнуса Эмре

Резюме

Юнус Эмре главный суфий своего времени живший в 3-4 веках н.э, до сегодняшнего дня остается одной из известнейших личностей. Он сохранился в памяти как насих (советник), который своими стихами, гимнами и газелями прививает турецкому народу терпение и надежду в любых условиях и обращается к учениям суфизма. Эта статья направлена раскрыть и интерпретировать понятие терпения и нравственности на основе стихов, включенных в "диван" юнуса эмре. Хотя и до сегодняшнего дня проводились исследования посылы морали Юнуса Эмре было замечено, что нет работы, основанной так же на терпении и морали. Поэтому суфийский поэт использовал образы терпения и нравственности, а также многие концепции в своих учениях. Вклад этого исследования в литературу будет выявлен в области суфизма, где терпение и нравственные учения также находятся под вопросом, а также его влияние во многих других областях. Целью исследования является анализ этих стихотворений на основе глубокого учения, и исследование было выявления метода интерпретации.

ключевые слова : Юнус Эмре, стихи, терпение, нрав.

Получено: 15/08/2020

Принято: 16/09/2020

Giriş

Yunus Emre, XIII. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyılın başlarında yaşamış olan bir mutasavvıf olup şiirleri diyardan diyara ulaşmış bir gönül eri olarak bilinir. Hocası Tapduk Emre'nin dergâhında yetişen ve bu vesile ile sabır, ahlak ve hoşgörü çerçevesinde şekillenen yaşamı ile tasavvuf alanında öncü isimlerden olmuştur. Şiir, ilahi ve gazellerinde engin bir yelpazede ele almış olduğu öğretileriyle Yunus, her yüzyılda canlılığını koruyan, geniş bir yelpazeye yayılan usta bir mutasavvıf olmuştur. Yaşamış olduğu çağın koşulları ve Moğol baskılarının gün yüzüne çıktığı dönemde, insanlığa umut ve sabrı aşıl原因an nasihat dolu sözleriyle yalnız edebiyat dünyasında değil, psikoloji, felsefe ve tarih gibi alanlara da ilham olmayı başarmıştır. Bu eksendeki yaklaşımlarının ana temalarından olarak çalışmanın da konusunu teşkil eden sabır ve ahlak imgeleri şairin şiirlerinde yer almaktadır. Sabır ve ahlak yaklaşımı ile devrinin insanına seslenerek onlarda direnme ve metanet azmi oluşturmuştur. Bu cümleden hareketle mezkûr çalışmamızda söz konusu imgeler, Mustafa Tatcı ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın neşirleri kullanılarak incelenmiştir. Araştırma, Yunus Emre'nin şiirlerindeki sabır ve ahlak kavramlarını tespit ederek onları analiz etmeyi ve literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çünkü şair, yaşamı boyunca bilhassa sabır ve ahlak eksenli öğretileriyle insanlığa timsal olmuştur. Bilindiği üzere dini-tasavvufi düşünce ve öğretilerde sabır ve ahlak kavramı bağlayıcı unsurlar arasındadır. Hümanizm ile yaratılmış her şeyi yaratandan ötürü hoş görmek, sevmek felsefesi, mutasavvıf şairde adeta bir ilke haline gelmiştir. Mutasavvıf şairin sabır ve ahlak çerçevesinde ele alınan şiirlerinden kesitler, çalışmamızda mümkün olduğunca analiz edilmiştir. Bu iki unsuru inceleme amaçlarından biri, sabır ve ahlakın dini-tasavvufi öğretilerin zeminini teşkil etmesinden kaynaklı olmuştur. Müslümanlık âleminde bu iki unsur, yani anlayış temel öğretiler arasında yerini almış ve yayılmıştır. Yunus Emre, bilhassa sabır ekseninde bir yaşam sürmüş ve hikâye etmenin dahi şikâyetten olduğuna inanarak olabildiğince sade ve kanaatkâr bir yaşamı tercih etmiştir. Şiirlerinde bunu içselleştirip Allah'a olan bağlılığını ve yaratanın rızasından başka bir amacı olmadığını en içten biçimde yansıtmış ve insanlığa bir rol model olmuştur. Türlü nefis terbiyesinden geçerek dünya hayatından kendini soyutlayan Yunus, sabır ve ahlakın yanı sıra nice unsurlarla donanmış şiirleriyle ustalaşmış ve çağlar boyu örnek olmuştur. Tüm

bunlardan hareketle mutasavvıf şairi bu iki temel kavram dahilinde ele almak, farklı bir soluk ve bakış açısı getirecektir düşüncesini ortaya koymuştur. Bu çalışmada, ilk başta şairin Mustafa Tatcı tarafından neşredilen “Divan”ından yararlanılmış, ayrıca konu ile ilgili literatürde yer alan telif eserler de incelenmiştir. Yine çalışmada ilgili kavramların şiirlerde hangi biçimde yer aldığı tespit ve değerlendirilmesi için muhteva analizi, kavramsal analiz, yorumlama gibi yöntemlere başvurulmuştur.

1. Sabır ve Ahlak

Sözlükte “engellemek, hapsedmek; güçlü ve dirençli olmak” anlamlarındaki sabır kelimesinin ahlak terimi olarak “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belalar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet” gibi manalara geldiği, karıştının ceza (telaş, kaygı, yakınma) olduğu belirtilmektedir.¹ Sabır kavramı, sözlük anlamının yanı sıra, Kur’an-ı Kerim’de de derin manalara sahip olmuştur. Sabırlı olan kişilerin mükâfatının olduğu ve sabrın esasen insan hayatında bir erdem olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Maneviyatın sembollerinden ve unsurlarından olarak ifade edilebilen sabır, kâinatın, tüm canlıların mühim bir parçasını teşkil eder. Müslümanlık âleminde bu kavram, engin bir yere sahiptir. Tasavvuf dünyasında da imtihan edilmek, bela ile sınanmak ve tüm bu meşakkatlerin karşısında sabrını, imanını yitirmemek esas olmandır. Bu eksende konumuzun ana temini oluşturan Yunus Emre’de sabır ve ahlak unsurlarının içerisinde oluşu ve bunları tahlil ederken ondaki psikolojiyi ve felsefi bakış açısını da irdeleyeceğimizi belirtmek gerekir. Bilindiği gibi mutasavvıf şair, sabrın ve ahlakın adeta bir timsali haline gelmiş ve asırlar geçmesine karşın canlılığını, ruhunu kat’i suretle yitirmemiştir. Hocası, şeyhi Tapduk Emre önderliğinde nefis terbiyesi ve sabır üzerine imtihanlara vakıf olan mutasavvıf Yunus, tasavvuf edebiyatında ve alanında öncü isimlerden olmayı başarmıştır. Tasavvufta, diğer ilimlerin yaklaşımına nazaran, ahlakın pratik veçhesine daha çok ağırlık verilmiştir. Bundan dolayı da ahlakın teorisinden ziyade, onun örnek şahsiyetlerin hayatlarındaki uygulamaları dikkate alınmıştır. Bu şahsiyetlerin başında şüphesiz Kur’an’da “üsve-i hasene /güzel bir örnek” olarak takdim edilen Hz. Muhammed (s.a.s.) gelmektedir.

¹ Mustafa Çağrı, “Sabır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.35, TDV Yayınları, Ankara 2008, s. 337.

Sûfîler, Hz. Peygamber'in güzel ahlakıyla ahlâklanma hususunda, sünnete tam ittiba etmenin gereğini vurgulamışlardır. ²

Ahlak kavramı, tasavvuf dünyasında ve geleneklerinde oldukça geniş bir yere ve derinliğe sahiptir. Bahsedildiği üzere Hz. Muhammed'in öğretileri ve faziletleri doğrultusunda insanlığa aşılınmaya çalışılan bu derin ve mücerred anlayış, dini-tasavvufi alanda ve Kur'an-ı Kerim'in surelerinde yerini almaktadır. Bilhassa Bakara Suresi'nde dikkatle yer verilen ahlak kavramı, dinin temel öğretileri arasında geçmekte ve bu ekseninde yön bulmaktadır. Çünkü ahlak kavramı manevi dünyada temel bir öge olarak yerini almakta ve yayılmaktadır. Ahlak, kainat üzerindeki tüm yaratılmışları, yaşamı doğru algılamaya ve onu sonsuz bir erdemle yaşamaya sevk etmektedir. Dini-tasavvufi öğretilerin ekseninde de ahlak kavramının yeri ve algısı oldukça mühimdir. Sabır ise bir nevi nefse hâkim olmaktan geçer ve bu, kişiyi aynı zamanda ahlakı algılamaya ve hakiki bir yaşam sürmeye yöneltir. İşte bu yüzdendir ki sabır ve ahlak tasavvufun zeminini oluşturan ve ayrılmaz bir bütünü oluşturan parçalardır. Sabır kavramının türlü tanımlamaları bulunmakla birlikte en mukaddes varlık olarak bilinen Kur'an-ı Kerim'de ise direnme, karşı koyma, yılmama, dayanma, inancının mücadelesini vermede her zorluk ve zulme göğüs germe, ye'se kapılmama, Allah rızası adına müşkül durumlarda kendini kaybetmeme ve ibadetlere sebat etme gibi düşüncelerle ifade bulmuştur. ³

Kur'an-ı Kerim'de sabır hususunda insanlığın örnek almaları gereken şahsiyetler arasında bilhassa Hz. Eyub ve Hz. Ya'kub gösterilmektedir. Hak'tan gelen birtakım musibetler ve imtihanlar doğrultusunda en ideal duruşlardan birini Hz. Eyyub kıssasında görmekteyiz.⁴ Yunus Emre'nin şiirlerinde de sıklıkla zikretmiş olduğu Hz. Eyub ve Hz. Yakub'un bir sabır timsali olduğuna işaret etmesi buna en nitelikli örneklerdendir. Mutasavvıf şairin şiirlerinde çeşitli peygamberlere yer vermesi ve sabır, ahlak, erdem üzerine öğretiler sunması, derin bakış açısının yansımaları olarak günümüze dek akislerini

² Bekir Köle, "Sûfîlerin Ahlâk Anlayışında Sünnete Uymanın Önemine Dair Bir Değerlendirme", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.34, s. 34, Urfa 2015.

³ Berat Sarıkaya- Zeynep Şeren, "İnsan Sorumluluğu ve Fiillerine Etkisi Bağlamında Sabır ve Tevekkül Kavramları", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.6, s.12, Gümüşhane 2017, s. 68.

⁴ Recep Önal, "Kur'an'da Model İnsan Olarak Hz. Eyub ve Hz. Ya'kub: Sabır ve Tevekkül Örneği", (Edit: Cevdet Kabakçı v diğr.) *Uluslararası İslam ve Model İnsan Sempozyumu 26-27 Nisan 2018*, Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü Yayınları, Kahramanmaraş 2018, s. 462.

sürdürmüştür. Sabır hususunda bilhassa Hz. Eyüb'ü simgeleyerek aktaran mutasavvıf şair, onun türlü cefalar ve imtihan neticesinde Allah'ın rızasına erişmiş olduğuna dair atıfta bulunarak türlü örneklemelelere yer vermiştir.

Mutasavvıflar üzerinde tesiri ve yansımalarının çokça görüldüğü sabır kavramı, türlü metaforlarla zenginleştirilerek halka sunulmuş ve içselleştirilmeye çalışılmıştır. Çünkü sabır ve şükür, Hak yolunda olan insanların kılavuzu olarak görülmüş ve bilinmiştir. Müminlerin bu erdeme sahip olmadan Allah yolunda noksan adımlarla ilerleyeceğine dair öğretiler, asırlardır akis bulup günümüze dek süregelmiştir.

Ayrıca mutasavvıflar Kur'an-ı Kerim'de farklı biçimlerde yer alan sabır kelimelerinin hepsine tasavvufi bakımdan türlü manalar vermişlerdir. Sabr fillah; hak yolunda sebat, kendini zorluklar karşısında alıştırmak, lezzetleri terk etmek, Sabr maallah; huzur ve kesf ehlinin fiil ve sıfat elbiselerinden kurtuldukları andaki sabrı, Sabr billah; Allah'ın külliyet ile yok ettiği istikamet makamındaki temkin ehli olan kişilerin sabrı gibi manaları içermektedir.⁵ Buna göre mutasavvıfların sabrı ifade ve aktarımlarında çeşitlilik görülmektedir. Çünkü Türk dili zengin bir mana bütünlüğü içeren bir dildir, bu bağlamda mutasavvıflar da sabır kelimesini tek bir kalıba indirgmeden kullanmışlardır. Sabır demek, en belirgin halleriyle türlü aşamalardan geçip hak yoluna teslim olmak, zorluklara karşı direnmek ve kanaat etmeyi bilmek demektir.

2. Yunus Emre'de Sabır ve Ahlak

Yunus Emre'de sabır ve ahlak kavramları onun öğretilerinde yer alan temel imgelerden sayılmaktadır. Tasavvuf ilkesine de hayat veren bu iki temel öge, mutasavvıf şairin eserlerinde yeni bir soluk ve imajla vücut bulmuştur. Sabır ve ahlak kavramı, Yunus Emre'nin de hâkim olduğu Kur'an-ı Kerim ayetlerinde mühim bir yer teşkil etmiştir. Çünkü sabır ve ahlak, din ve tasavvufun sarsılmaz bir yapı taşıdır.

Şimdi yukarıda bahsettiğimiz kavramların Yunus Emre'nin üzerindeki etkisine değinelim:

⁵ Mehmet Demirci, "Kur'an-ı Kerim Işığında Sabır Kavramı", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.1, S. 12, Kayseri 2002, s. 263.

Yunus Emre’de Sabır Kavramı

Sabır kavramı, tasavvufta bir makam olarak sufilik yolunda bir dervişin uğrak yerlerinden biri olarak bilinir. Dervişin esas amacı “Esrar-ı Hak”ın sırlarına vakıf olmaktır. Bu, sabır vesilesi ile meydana gelebilecek bir durumdur. ⁶

Hz. Yunus elçi olarak yollandığı inançsız kavimde dinlenmeyince nefesine uyup bir gemiye biner. Ardından denize atılan Hz. Yunus bir balık tarafından yutulur. Karanlık bir ortam olan balığın karnında içine dönen Peygamber Yunus aslında bu durumun nefsinin kendine oynadığı bir oyun olduğunu anlar ve pişmanlık duyarak tövbe eder. Bu aşamadan sonra balık onu karaya bırakır ve yaratıcı tarafından affedilir. Bu sürecin sonunda karanlık aşama biter ve Hz. Yunus aydınlığa ulaşır. ⁷

Yunus Emre’de sabır kavramı esasen çok yönlü bir imge olarak ön plana çıkmakta ve birtakım dini motiflerle beslenerek dinamik bir tema haline dönüşmektedir. Bilhassa peygamber kıssaları ile zenginleştirmiş olduğu bu kavram silsilesine farklı bir boyut kazandıran mutasavvıf Yunus, ortaya koyduğu argümanlarla söylemlerinde sağlam bir zemin oluşturmayı başarmıştır. Sabır kavramına derinlik katan ve öğretileriyle bu derinliği destekleyen anlatımı sayesinde mutasavvıf şair, sabrı dini-tasavvufi alan bakımından belirgin bir seviyede tutmayı ve korumayı bilmiştir. Şiir, ilahi ve gazellerinde sabrın timsali olan, insanlığa bu ve birçok kavramı aşıl原因 şair, kutsal kitap Kur’an-ı Kerim ayetlerinde de bahsi geçen sabrı net ve yalın hali ile örnekleyerek betimleme yoluna gitmiştir. Şimdi ise Yunus Emre’nin bu kavram üzerine bahsi geçen şiirlerinden kesitler ve açıklamalara yer verelim; güzel ahlaka malik olmak, Hz. Muhammed’in ümmeti ve yolunda giden insanoglunun erdemine varacağı bir felsefe olarak bilinmektedir. Dua, sabır, şükür, ahlak vb. nice kavramı bir arada barındıran güzel ahlak bilinci, mutasavvıf şairin eserlerinde de safiyane bir biçimde vücuda gelmiştir. Ahlak denilince elbette nefis mühim bir yer tutmakta ve aynı zamanda şairin söylemlerinde bu kavram dahilinde de aktarılmaktadır. Yunus Emre, “Müslümanam diyen kişi” başlıklı şiirinde geçen kesitleri aktarıp örnekleyelim:

⁶ Mustafa Özçelik, “Sabır ile Malum Olur Esrar-ı Hak”, *Somuncu Baba Dergisi*, S.101, Ankara 2009, s.66.

⁷ Seda Altun, “Yunus Emre’nin Şiirlerinde Halk Edebiyatı Unsurlarının Tahlili”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s. 20.

“Bekler isen din gayretin virmeğil nefse muradın

Yunus Nebi salavatın ışk-ıla degürse gerek...”⁸

Dini yaşamının erdemine nail olmak, nefis yolundan uzak olmaktan geçmektedir. Çünkü nefisine hâkim olamayan kişiler, Müslümanlığın ve Hak yolunun sırrına ermekte güçlük çekeceklerdir. İşte bu eksende mutasavvıf Yunus, dinin manası ve derinliğine erişmenin nefse yenik düşmeden yaşamaktan geçtiğini aksettirmektedir. Çünkü nefis ile karşı karşıya gelmek ve onu yenmek de Müslümana göre bir marifet ve mücadeledir. Sabrın timsali mutasavvıf Yunus beyitinde;

“Niçe eyütdüm gönlüme var sabır eyle dek otur

Şol dem dahi bed-ter olur öğüdümi almaz benüm”⁹

diyerek, kendine sabrı telkin ettiğini fakat bu öğüdü kendisinin dahi her dem idrak edemediğini aktarmaktadır. İnsanlığın en büyük savaşlarından biri nefsi ile olmuştur. Yunus Emre de kimi zaman bu durum ile imtihan edilmekten kaçamamıştır. Sabırlı olmanın yolu insanın kendi kendini telkin edebilmesinden geçmektedir. Bu mühim sınavdan türlü yollar ile geçen mutasavvıf şair, sabır yoluna ermenin ne denli müşkil bir durum olduğundan mümkün olduğunca bahsetmektedir. Sıklıkla nasihat yolunu açan şair Yunus, kimi zaman insanlığa ve dahi kendi nefisine bunu aşılamanın zorluklarından ve idrakinden bahsetmektedir.

“Kimden öğüt istersem sabır gösterür bana

Sabrumun perdesini mahabbet odu yakdı”¹⁰

Yunus Emre, bu beyitinde yine öyle esaslı ve mana yüklü bir öğreti sunmuştur ki izahı güç olsa dahi idrak edilen en mühim açıklama, insanların davranışlarından ders almak istemesi fakat bunun sabır vesilesi ile örtülmesi manasını ortaya koymaktadır. Mutasavvıf şairin en mühim yönlerinden biri daha evvel de değinildiği gibi nasihat ve ders çıkarmak üzerine kurguladığı yoldur. İnsanları ve dahi tüm canlıları sevip sayan ve yaratanın

⁸ Mustafa Necati Bursalı, *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2019, s.168.

⁹ Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Divanı*, (Yayın evi yok), 2008, s.176.

¹⁰ M. Tatcı, *a.g.e.*, s.278/363-3.

hürmetine kainatın tümüne saygı ve tevazu ile yaklaşan mutasavvıf, bu muhabbetin sabrın erdemine ulaşmasındaki köprüyü sarsabileceğinden bahsetmektedir. Çünkü sabır kavramı mutasavvıf şair için oldukça erdemli ve elzem bir tavidir. Tasavvufun öğretileri ve dinin gereği sabır ve kanaat yolundan geçmektedir. Sabır, ahlak ve kanaat, tasavvufun sarsılmaz ilkeleri olarak hafızalara kazınan öğelerdir.

“Sabrıla benüm işüm niçe varısar başa

Şol dostumun nüvahtı cânuma cân bıraktı’’¹¹

Mutasavvıf şair, beyitinin devamında sabrın kendi rızası ve işi olduğundan, sabır neticesinde her ne gelecekse başa razı geleceğinden dikkatle bahsetmektedir. Onun felsefesine göre sabır ilaçtır ve sabrın sonunda bilinmeyen nice mükafatlar vardır. Bununla birlikte tasavvuf ilkesinin özünde de sabır kavramı gün yüzüne çıkmakta ve bu kavram insanlığa türlü öğretilerle aşlanmaktadır. Sabrın ehemmiyetinden ve sabrın neticesinde başına gelebilecek olan hemen her cefaya razı olduğundan söz etmektedir. Çünkü onun için Hak’tan gelen her ne var ise gönlü de buna razı gelmektedir. Yaratandan ötürü kainat sevgisine ve sırrına vakıf olan Yunus Emre, bu vesile ile Allah yolundan gelecek olan her şeye de koşulsuz bir sabır beslemektedir. İnanç felsefesi ile müslümanlık âlemine timsal niteliğinde olan mutasavvıf şair, sabır ile alakalı öğretilerinde de engin nuhayyilesi ile asırlara rağmen diri kalmıştır.

“Ben bu dem seni gördüm niçesi sabr eyleyem

Seni bir dem görmege müştakdur cümle âlem’’¹²

Allah sırrına ve yoluna erme arzusu ile yanıp tutuşan Yunus Emre, Hak’ın katına erebilmek adına ebedi bir sabır hali içerisinde olduğu ve olacağının akislerini hissettirmektedir. Cümle âlemin yaratıcısı, vahdet-i vücud felsefesinin sahibi olan Allah’a erebilmek adına yol gözlediğini belirten ve onun bu uğurda her şeyini feda edebileceğinin hissiyatını veren bir gönül eri olduğunun tesirlerini yansıtmaktadır.

“Gör Mûsî’ye Tûr içinde bir tecellî neler kılır

¹¹ M. Tatcı, *a.g.e.*, s. 278/363-4.

¹² M. Tatcı, *a.g.e.*, s.163/202-3.

Yir gök tolu tecellîdür ya ben niçe sabreyleyem’’¹³

Mutasavvıf şair, beyitinde Musa Peygamber ve Tur Dağı’na¹⁴ atıfta bulunarak sabır kavramı üzerine öğretilerine devam etmiştir. Allah’ın sırrına ermenin yer ve gök katında ehemmiyetinden bahsederken aynı zamanda peygamberleri de anmayı ihmal etmemiştir. Kainatın sahibine bu sırta vakıf olarak erişilebileceğinden söz etmiş ve yine sabır temi içeren bir şiirle karşımıza çıkmıştır.

“Özümün kalmadı sabr u kararı

Gözüm giryân olupdur ‘ışk elinden’’¹⁵

Allah dostu olarak da nitelendirilen Yunus Emre, bu aşk elinden yanıp tutuştuğundan ve Hak’ın sırrına ermenin sabrı yolunda takatinin kalmadığından dem vurmıştır. Elbette ki mutasavvıf şairin sabır timsali bir şahsiyet olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Burada şahsını sabretmekten bitap düşmüş biri gibi gösterse dahi bir mecazlı söyleyiş demek doğru vurgu olacaktır.

“Âşıkun çü kahr nâlesi hemân sabr itmek çaresi

Âlemde ‘ışk meyhanesi nûş eyle gel sâkîsini’’¹⁶

Aşığın devasının sabretmekten ve sağlam bir duruş sergilemekten geçtiğini aksettiren mutasavvıf Yunus, aşk meyhanesi olarak benzetme yaptığı Hak yolunu bal eylemenin sırlarından bahsetmektedir. Sabır kavramı, tasavvuf âleminde ve mutasavvıf şairlerin gözünde dertlere deva kılmak manasını taşımaktadır. Melamet yolunda sabır mertebelerini aşan mutasavvıf şair Yunus da bu uğurda kâmil olma yoluna erenlerin başında gelen isimlerden biri olmuştur. Bu bağlamda Melamilik, büyük bir zümreden müteşekkil olup

¹³ M. Tatçı, *a.g.e.*, s.166/206-4.

¹⁴ Nurgül Kına “Şeyh Seyyid Abdülkâdir-i Belhî Divânı’nda Kur’an-ı Kerim Ayetlerinin ve Hadislerin Etkisi” (تأثیر آیات قرآن کریم و احادیث در دیوان شیخ سید عبدالقادر بلخی) adlı makalesinde A’râf Suresi 143. ayete işaret ederek Musa Peygamber ve Tur Dağı’yla ilgili “Divân”da geçen Farsça beyitlere değinmiştir. Ayrıntılı bilgi için söz konusu makalenin 54. ve 55. sayfalarına bakınız.

¹⁵ M. Tatçı, *a.g.e.*, s.193/245-3.

¹⁶ M. Tatçı, *a.g.e.*, s. 266/348-7.

ihlasın manasına uyan, ibadetlerini aşikâr etmeyen, hayırlarını iyilik vasıtasıyla örten kimselerden oluşmaktadır.¹⁷

“Miskîn Yûnus sabr eylegil bu dünyânun zahmetine

Dürlü cefaya katlanur sen sultana iren kişi’’¹⁸

Miskin Yunus diye nitelendirdiği şahsını sabır yoluna sevk etmeye çalışan mutasavvıf şair, dünyanın türlü hallerine, zahmetlerine katlanmanın yaratanın hatırına hoş olacağından söz etmektedir. Doğru yola ermek ve sabrın selametine ulaşmanın ehemmiyetinden sıklıkla bahseden mutasavvıf Yunus, “sultan” diye nitelendirdiği Allah için imtihanlardan geçmenin güzelliğinden dem vurmaktadır.

“Yunus imdi ol dostun cefasına sabreyle

Yüreğine ışk okın urmayan aşık mıdur...’’¹⁹

Yunus Emre, beyitte ol dost diyerek her daim vurguladığı gibi Hak’tan bahsetmektedir. Allah dostu, gönül eri olmasının tesirlerini hemen her satırda aksettiren ve derinden hissettiren mutasavvıf şairdir. Yüreğinde Allah aşkı olmayan kişinin esasen aşkı bilmediğine ve beşeri hayatın faniliğine dikkat çekmektedir. Allah uğruna çekilen cefanın da hoş olduğundan, bu aşkın okunu tatmayanların hakikatte aşkın erdemine ulaşamayacaklarından söz ederek bu uğurda sabretmenin önemini vurgular.

Yunus Emre’de Ahlak Kavramı

Mutasavvıf şairin sıklıkla üzerinde durduğu mühim kavramlardan biri, aynı zamanda makalenin içeriğini teşkil eden “ahlak” kavramıdır. Mutasavvıf şaire göre ahlak, insana yakışmayan tavır ve davranışları terk eyleyip ilahi yaratılıştaki asla yönelmekten geçer. Ahlaka ters düşen davranışlar şairin dilinde hayvani nefse ait olan “yaramaz” sözcüğü ile ifade bulur.²⁰ Yaramaz sözcüğü günümüzde de bu ve buna yakın manalarda kullanılmaktadır. İşe yaramayan, doğruluğa ters düşen ve yararlı olmayan türlü manaları

¹⁷ Nurgül Bağcı, “Melâmîlik ve Bayrâmî-Melâmî Bir Şair: Şeyh Seyyid Abdülkâdir-i Belhi”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2019, C.6, s.1, s.171.

¹⁸ M. Tatcı, *a.g.e.*, s. 286/372-12.

¹⁹ M. Tatcı, *a.g.e.*, s. 41/36-7.

²⁰ Mustafa Tatcı, “Yunus Emre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.43, TDV Yayınları, Ankara 2013, s.600.

içeren kelime, mutasavvıf şairin dilinde ahlak kavramına aykırı düşen ifade biçimiyle hayat bulmuştur. Kamil, yani olgun insan modeline de şiirlerinde çokça yer veren mutasavvıf şair, sabır ve ahlak ekseninde tarik bulan kişinin doğruluğa erişeceğine dair çıkarımları asırlar boyu yaşamış ve yaşatılmıştır. Nefsi ise hayvan olarak aksettiren ve bu kelimeler ile can veren Yunus Emre, derin kavramları ve anlatım yolu ile insanlığa erdemli öğretiler sunmuş ve tesirini yüzyıllar boyu yitirmemiştir.

Ahlak, Arapçada “seciye, tabiat, huy” gibi manalara gelen hulk veya huluk kelimesinin çoğuludur. Sözlüklerde çoğunlukla insanın fizik yapısı halk, manevi yapısı için hulk kelimelerinin kaydedildiği görülür.²¹ Döneminin dili gereği, yani Eski Anadolu Türkçesi (Batı Oğuzca) dil kullanımı vasıtası ile mutasavvıf Yunus’un da ahlak kelimesini “hulk, huluk” biçiminde kullanmış olduğunu görmekteyiz. Sözcükler çokluk, yani kelimenin türevlerinden oluşup zenginleşmektedir. Yunus Emre de usta bir dil kullanımı yetisini bünyesinde barındıran şahsiyet olduğundan dolayı, eserlerinde türlü biçimlerde sözcük ve cümle yapısına rastlamamız gayetle mümkündür.

Mutasavvıf şaire göre ahlak kavramı, insani olmayan hal ve davranışları terk eyleyip ilahi yaradılışa “fitrat-ı asliye”ye yönelmekten geçer. Ahlaki nitelik barındırmayan davranışlar, Yunus Emre’nin lügatına önceden de belirtildiği üzere “yaramaz” sözcüğüyle girer. Yaramaz (kötü) sıfatı hayvani nefse ait bir şeydir. Varlığa yoğunlaşmış bir insan da bu ekseninde hayvani davranışlar sergiler.²² Varlığa yoğunlaşmaktan kasıt, bir nevi dünyevi hayata ve maddi unsurlara dalıp gitmek manasını teşkil etmektedir. Tasavvufta maddiyata değil, maneviyata itina etmek ve eğilmek esas amaçlardan biridir. Yunus Emre’nin bu düşünceye dair sayısız sözlerinden biri “derdi dünya olanın, dünya kadar derdi olur” sözüdür. Az söz ile derin manalar yaratan mutasavvıf Yunus, yine dünya hayatının faniliğine dair mana yüklü sözlere yer vermiştir. Bilhassa arkaik tipli kelimeleriyle ön plana çıkan Yunus Emre, zengin muhayyilesi ve mana yüklü kelime dağarcığı ile hem ahlaka hem de sayısız kavrama dair öğretiler yaymıştır.

Burhan Ümit, yakın arkadaşı Necip Fazıl gibi, Yunus’ta kendi “kriz entelektüel” ini buluyordu; mutasavvıf şairin ölüm teminden hareketle “laik” bir ahlak felsefesi geliştirmiş

²¹ M. Çağrıncı, *a.g.e.*, s.1.

²² Mustafa Tatcı, *Yunus Emre ile Aşk Yolculuğu*, H Yayınları, İstanbul 2018, s. 98.

ve bu hususta yazmış olduğu kitaba onun ‘‘Ballar balını buldum kovanım yağma olsun’’ mısraını isim olarak seçmişti. ²³

‘‘İlk adım Yunus idi adımı âşık taktım

Terk edip öd ü edep şöyle haber bıraktım’’ ²⁴

‘‘Yunus bak neredesin ne yerde ne göktesin

Bekle edep perdesin gem imdi sen tapı kıl’’ ²⁵

Mutasavvıf şair, ahlakın sembolü olan ‘‘edep’’ kelimesi ile vücuda getirmiş olduğu beyitinde, edep çerçevesinde itaat etmenin erdeminden bahsetmiştir. Ahlakın erdemine varamadan yaşamı idame ettirmenin koca bir boşluk ve gafletten ibaret olduğuna dair söylemlere yer vererek bu kavramın ehemmiyetine değinmiştir. Tüm bunların yanı sıra, bazı tetkikçiler ‘‘Yunus Emre’nin felsefesi’’, ‘‘Ahlakçı Yunus’’, ‘‘Yunus’un dünya görüşü’’, ‘‘Yunus’un din görüşü’’, vb. gibi hususlar üzerinde durmaya itina etmişlerdir. Fakat mutasavvıf Yunus, kendine özgü bir ahlak ve din görüşü oluşturmaktan ziyade tasavvuf ilkelerine bağlı kalmış bir şahsiyet olmuştur. ²⁶

‘‘Evvel bize vâcip budur iyi hulk u amel gerek

İslam adı konucağız yoldaşımız îman gerek’’²⁷

Mutasavvıf Yunus, dinin temel kavramlarından birini teşkil eden ahlak unsuruna şiirlerinde ‘‘hulk’’ kelimesi vasıtası ile yer vermiştir. Yunus Emre, dönemin dil kullanımı gereği ahlak kavramına dâhil olan mecazları şiirlerinde aynı şekilde göstermeyi başarmış bir şahsiyettir. Zengin bir dil yapısına ve çeşitli kelimeleri dile uyarlayabilme yetisine sahip olan Türkçe, benzer sözcüklerin türevlerini de kullanmayı sağlayabilen bir hazine niteliğindedir. Yunus Emre de dilin yalın ve derin halini en iyi aksettiren şahsiyetlerden olma özelliğini asırlar boyunca korumuş ve tazeliğini yitirmemiştir. Yunus Emre de, ahlak vb. birçok

²³ Beşir Ayvazoğlu, *Yunus, Ne Hoş Demişsin (Cumhuriyet Sonrası Yunus Emre Yorumları)*, Kapı Yayınları, İstanbul 2016, s.47.

²⁴ Abdülbaki Gölpinarlı, *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2006, s.309.

²⁵ A. Gölpinarlı, *a.g.e.*, s.366.

²⁶ Cevdet Kudret, *Halk Şiirinde Üç Büyükler: Yunus Emre, Pir Sultan, Karacaoğlan*, Kapı Yayınları 2017, s. 27.

²⁷ A. Gölpinarlı, *a.g.e.*, s.104.

kavramı dönemin dili gereğince farklı şekillerde ifade etmiştir. İyi ahlak ve amel etmenin Müslümanlığın şartları arasında olduğuna dair öğretiler sunan mutasavvıf Yunus, İslam'ın gereklerini az ve öz ifade bütünlüğü ile ortaya koymayı hedeflemiştir.

Önceden de bahsettiğimiz gibi kutsal kitap Kur'an-ı Kerim'den yola çıkarak ve Yunus Emre'nin de kâfi derecede vakıf olduğu bu kutsal emanetin, onun şiirlerinde ne denli mühim bir yer tuttuğu aşikâr bir durumdur. Evet, Kur'an sadece okumak için değil, aynı zamanda uygulamak içindir. Bu düşünceden hareketle Kur'an ahlakı içerisinde gönül kırmama durumunun mühim yere sahip olduğunu söyleyebiliriz: Öfkelerini yenip, insanların kusurlarını affedenlerin övüldüğü, “İnsanlarla güzel güzel konuşun” (Bakara 2/83) tavsiyesinin yapıldığı, “İnsanları alaya almanın” kötülendiği, Kur'an-ı Kerim'de açık bir biçimde görülür. İşte bu ilahi kodlar ve öğretilerin bir amacı da gönülleri bir arada ve hoş tutmaya yönelik olmuştur. Gönül eri Yunus Emre de insanlığa şöyle seslenir:

“Okudum yedi Mushaf”ı ha tâat gösterir safi

Çünkü amel eylemedin gerekse var yüz yıl oku

Bir kez hacca vardın ise bin kez gaza kıldın ise

Bir kez gönül kırdın ise gerekse var yollar doku”²⁸

İnsanlarla güzel iletişim ve seviyeli bir duruş, gönül evini yıkmamaya itina etmek gibi unsurlar, hem kutsal kitabın hadislerinde hem de mutasavvıf Yunus'un felsefesinde temel eksen olarak yer alır. Çünkü Yunus Emre, bir kez dahi gönül yıkmanın ibadetlerin safiyâne tavrını zedeleyeceğine inanmaktadır. İslamiyet'i hakkı ile yaşayıp gerçekleştirmenin ana unsurlarından biri de ahlaklı, yani insan-ı kâmil denilen olgun, erdemli şahsiyet olma hususiyetinden geçmektedir. İbadetlerin hakkını verebilmek, kutsal kitapta yer alan ayet ve hadislerin ışığında ilerlemek dâhilinde olabilecek bir durumdur. Yunus Emre de inandığı yolda, bu fikirleri ustalıkla halka öğretileri vasıtasıyla sunmayı bilmiştir.

Yunus Emre, öğretilerinde aktarmış olduğu ahlaki değerlerle kendi şahsiyetini ortaya koyarak insanlığa aydınlık bir yol çizmiştir. O, evvela ve ısrarla İslam esaslarına uymayı,

²⁸ Mehmet Demirci, *Yunus'ta Hak ve Halk Sevgisi*, H Yayınları, İstanbul 2020, s.138.

dinin sabır, hoşgörü, kanaat, iyilik, cömertlik ve fazilet gibi değerlerini benimsemeyi telkin etmiştir. Ancak:

“Din tamam olunca doğar muhabbet”²⁹

Diyen mutasavvıf Yunus Emre, söylemiş olduğu bu beyitle ideal insan tipini tasvir etmeyi amaçlamış ve Hak yolunda esaslı muhabbetin din gereğince yaşanmasına ilişkin mesajlar vermiştir. İdeal insandan kasıt, Hak yolunda layıkıyla yürümek ve doğru yoldan sapmadan geçmekten ileri gelmektedir. İşte tam manası ile tüm bu tanımlar da ahlaka işaret etmektedir. Ahlak kavramı, dinin sarsılmaz yapı taşlarından olmuş ve birçok mutasavvıfın da diri tutmak istediği gibi usta mutasavvıf Yunus’un da eserlerinin ana teminden biri olmuştur. Müslümanlık sözde değil, icraatte olmalıdır düşüncesini öğretilerinde aleni bir biçimde yaymış ve aksettirmiştir.

Yunus Emre’nin şiirlerinde insan, olumlu ve olumsuz yönleri ile ele alınmıştır. Müspet biçimde değerlendirilen insan tipleri, arifler, âlimler, aşıklar, dervişler, evliyalar, erenler, sadıklar, müridler ve yarenler gibi tasavvufi manada Allah’a yakın olan şahsiyetlerdir. Menfi insan tipi olarak aşkı bilmeyenler, gönül yıkan ve dünyaya bağlı olanlar, cahil, münkir ve gafiller, yalancı ve bedbahtlar gibi İslam’a ve genel ahlak kurallarına uygun biçimde hareket etmeyenler karşımıza çıkar.³⁰ Görülüyor ki mutasavvıf Yunus, müspet ve menfi halde ele alıp yansıtmış olduğu insan tiplerini öğretilerinde çeşitli ve zengin metaforlarla yansıtmıştır. Dinin ve tasavvufun ilkelerine sadık kalarak ömrünü idame ettirenleri mistik kavram ve isimlerle zikretmiş, gönül yıkan, yani ahlaka ve kâmil insan modeline aykırı düşen tipleri ise cahil, münkir ve bedbaht gibi kavramlarla tenkit etmiştir. Fakat Yunus Emre’nin tenkit edişinin zemininde dahi bir olgunluk ve tevazu bulunmaktadır. Çünkü gönül eri olmanın ve Allah yolunda olmanın gereklerinden biri, hoşgörü ve sabırla insanlığa timsal olmaktır. İşte Yunus Emre de ideal insan tipine mühim bir rol model olarak çağlar boyu varlığını sürdürebilmeyi başarmıştır.

²⁹ Ahmet Kabaklı, *Yunus Emre*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s.68.

³⁰ İsmet Şanlı, “Yunus Emre’nin İnsana, İnsanlığa Bakışı ve Günümüze Mesajları”, *Turkish Studies*, C. 4, S.2, 2009, s. 923-929.

Tasavvuf dünyasında olgun insan modelinin yanı sıra, kalbin duruluğu ve kalple gerçekleştirilen amellerin yeri ve önemi de büyüktür. Sufilerin bu hususa itina ederek yaşamaları mühim bir olgudur. Çünkü gönül, Yunus Emre'nin deyimiyle insanın kıblesidir.

Bir amel işlerken kalplerini de bu işe verirler. Semavi bir kitapta şöyle geçer: Allah meleklerle şöyle seslenir: ‘Falancı kulumun amelini kaydedin. Sevabını alması için bu ameli işlerken kalbi neredeydi, onu da kaydedin.’³¹ Kalp ile hayat bulan amel ve düşünceler, zahirde yapılan faaliyetlerden daha nitelikli ve iman doludur. İnsan hem akıllı hem kalbi ile vardır. Akıl ve duygu birlikte amel oluşturmaldır. Çünkü birbirinden bağımsız düşünülmesi gönül eri Yunus'a göre de doğru değildir. Yunus Emre, akıl, sağduyu ve kalbi bir bütün olarak düşünüp aksettirmek ister. Ustalığının mühim sebeplerinden biri de hem akılcı hem de duygusal düşünebilmesinden ve bunları aynı potada eritebilmesinden kaynaklıdır, diyebiliriz. Dikkatle bakıldığında bu durum her tasavvuf erinin tercih ettiği ve düşündüğü bir olgu değildir. Buradan hareketle denebilir ki Yunus Emre, diğer kavramlarda da düşünmüş olduğu gibi, sabır ve ahlak kavramlarında da akıl ve kalp unsurunu birlikte düşünüp öğretilerini yaymayı hedeflemiştir. Bunun yanı sıra Yunus Emre'de dört unsur olan anasır-ı erbaa'yı ahlaki yapıya etkileri ele almış, aynı zamanda bu unsurların İslam ahlakının da temellerini teşkil ettiğini görmekteyiz.

Bunların yanı sıra, mutasavvıf Yunus, güçlü bir şair olmakla birlikte derdi yalnız şiir söylemek değildir. Bir şairden ziyade ahlakçı tavrıyla hareket etmeyi ister. Yaşamış olduğu çağın sorunlarının farkındalığını taşır.³² Bu eksenle tekrarla denilebilir ki Yunus Emre, ahlakçı bir duruş sergileyerek insanlığa rol model olmuştur. Aynı zamanda çağının dertlerini, karmaşasını ve çıkmazlarını da önemseyerek halka aydınlık bir rota olmuştur. Kaosun ortasında kalan halka, bir nebze olsun öğretileri ve nasihat dolu sözleriyle derman olmayı hedeflemiş bir usta şairdir.

³¹ Abdülvehhab Eş-Şa'rani, *Sufi Geleneğinde Dostluk ve Ahlak*, Nefes Yayıncılık, İstanbul 2020, s.67.

³² Ejder Okumuş, *13. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Yunus Emre*, İnsan Yayınları, İstanbul 2012, s.28.

Sonuç

Yunus Emre’de sabır ve ahlak kavramlarını irdelediğimizde, onun kendine has bir üslup ve yaratıcılıkla farklı bir yol çizdiğini görmekteyiz. Mutasavvıf Yunus, söylemlerinde yaşamış olduğu çağ gereği ve aynı zamanda dili kullanımdaki ustalığı ile çeşitli metaforlara da yer vermiştir. Bunun göstergelerinden biri de, mutasavvıf Yunus’un sabır ve ahlak kavramını tek ve sığ bir eksende yansıtmayışından kaynaklıdır. Söylemlerinde klasik bir biçimde sabır ve ahlak kelimelerini kullanmak yerine, bu kavramları öğretilerinde eriterek zihinlere kaydetmiştir. Yunus Emre bir nasih (öğütçü) olmasının yanı sıra, sabır ve ahlak timsali olarak da hafızalarda yer etmiştir. Bir tasavvuf ehlinin, iyi insan tipinin taşıması gereken hususiyetleri tüm erdemleriyle barındıran Yunus Emre, insanlığa yerinde bir örnek olmuş ve bu sarsılmaz imajı asırlar boyu sürdürmeyi başarmıştır.

Mutasavvıf Yunus, sanatını tasavvufi unsurlarla bezemiş ve dikkatleri üzerine çekebilmiş bir isimdir. İnsan fitratına etki eden unsurları ortaya koymakla da bilinir. Toprağın insanın kimyasına sabır, iyi huy, tevekkül ve yücelik geçirdiğine inanır. Yunus Emre, kurguladığı iyi vasıflı insan modeli ile sabır gösteren, tevekkül eden güzel ahlakı bir davranış modeli olarak içselleştiren insan imgesine ulaşma şuuruna ermiştir.

Yunus Emre’nin söylemlerinde ahlak kavramı vazgeçilmez ve derin bir unsur olarak göze çarpar. Bunun yanı sıra tevhid, sabır ve hoşgörü gibi birçok kavram da onun sanatının derinliklerini aksettirmektedir. Mutasavvıf şairin söylemlerini bir veya iki kavramla sınırlı tutup yansıtmak doğru bir arayış olmayacaktır. Çünkü o engin muhayyileye sahip bir gönül eri olarak çağlar boyu yaşamış ve öğretileriyle yaşatılmıştır. İnsan-ı Kamil anlayışının yanında ahlaklı ve sabır timsali insan olmanın erdemine varan, bunu söylemleriyle yaymaya çalışan bir şahsiyet olmuştur. Kur’an-ı Kerim’i hakkıyla bilen ve ayetlerine sadık kalarak insanlığa mesajlar veren mutasavvıf Yunus, şuurla işlemiş olduğu öğretilerinde daima aydınlık bir portre yakalamıştır. Kullanmış olduğu imaj ve mazmunlarla kendine has bir nitelik ve duruş yaratmayı bilen Yunus Emre, halkın anlayacağı ve benimseyeceği duru bir ifade yoluna giderek evrene pozitif bir ruh hali yansıtmıştır. Dinin ve tasavvufun gereklerini

eşsiz bir söylem vasıtası ile yansıtan şair, halka yakın bir bağ kurma şuuruna ererek bilinçlendirme yolunda olmuştur.

Mutasavvıf şairin en kıymet verdiği hususlardan biri de kalp kırmaktan uzak durmak olmuştur. Çünkü ona göre gönül insanın kiblesidir ve bir mümin kalbini kırmak, ibadetlerin de tesirini azaltmak demektir. İşte tam bu noktada yine sabır ve ahlak devreye girer. Bunun nedeni ise, gönül kırarak yaşam süren bir kişinin esasen nefesine hâkim olamayışından ve sabır kavramına uzak düşmesinden kaynaklı olacaktır. Tabii olarak sabrın yanında ahlaki bir durum da zuhur edecektir. Bu da ahlakın gereklerinden birinin insan kalbini kırmaktan uzak olması ve itina ederek yaşam sürmesi dahilindedir. Önceden de belirttiğimiz üzere Yunus Emre yalnız belli ve kalıp ifadelerle sığınarak mesajlar vermez, çünkü o bu kalıp ifadeleri söylemlerinde eriterek verme yoluna gider. Bu yüzdendir ki onda, az söz eşliğinde derin ve çok mana bulmak mümkündür. Elbette çoğu kavramda ifade etmiş olduğu gibi sabır ve ahlak kavramında da belli başlı sözcük tercihleri olmuştur. Mesela ahlaktan uzak düşen kişileri “yaramaz” sözcüğü ile ifade yoluna gitmiştir. Bu sözcük günümüzde farklı manalarda kullanılsa dahi biçimsel olarak aynıdır. Yunus Emre dilde devrim yapmıştır, çünkü söylemlerindeki yalın ve safiyâne ifadeler günümüzde dahi yabancı kalmamış ve tesirini devam ettirmiştir. Tüm bunlardan hareketle mutasavvıf şair, ahlak kavramını “hulk, huluk” biçiminde yansıtmış ve kullanmıştır. Sözcüklerin türevleri vasıtası ile de kavram zenginliğini gerçekleştirerek dikkat çeken bir anlatım gücüne sahip olmuştur. Aynı zamanda ahlakı yansıtırken çokça kullanmış olduğu “edep” sözcüğüne de yer vererek ahlakın önemini insanlığa hatırlatmayı ve şuurunda diri tutmayı öngörmüştür. Nefs kavramı ise Yunus Emre söylemlerinde daha çok “hayvan” sözcüğüyle hayat bulmuştur. Bu sözcük günümüz Türkçesi ile bir nevi beden manasında düşünülmektedir. Çünkü insan, tinsel bir varlıktır. Yani yalnız etten ve kemikten ibaret bir mahluk değildir. Nefs, biz insanların irade dışı hareketlerinin kontrol altına alınması gereken bir seciye biçimidir. Yunus Emre de bu yolda şuurla hareket etmenin önemine vurgular yapar. Ona göre nefesine hâkim olamayan kişi, Allah yolunda emin adımlarla gidemez ve ahlak, sabır gibi olgulara ters düşen bir portre meydana getirir.

Yunus Emre’de dikkat çeken hususlardan biri de peygamberlere olan telmihlerdir. Bilhassa Hz. Eyub ve Hz. Yakub’un sabır timsali ahvallerini yansıtan şair, bu yolla insanlara

sabrı, ahlakı telkin etme yoluna gitmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere mutasavvıf Yunus, köklerine, milletine bağlı bir gönül eridir. Milli şair olarak da nitelendirilen Yunus Emre, sayısız kavram ve ifadeye layık görülmüş, halkının sorunları ve tahayyülü ile ilgilenen, onlardan uzak bir sanatı yersiz gören bir duruş sergilemiştir. Halktan ve halkın sorunlarından bağımsız bir söylem ve sanatın uzağında gelişen muhayyilesi ile o, hem zihinlerde hem de gönüllerde farklı bir ufuk açmıştır.

Kaynaklar

AYVAZOĞLU, B., *Yunus, Ne Hoş Demişsin (Cumhuriyet Sonrası Yunus Emre Yorumları)*, Kapı Yayınları, İstanbul 2016.

BAĞCI, N., “Melâmîlik ve Bayrâmî-Melâmî Bir Şair: Şeyh Seyyîd Abdülkâdir-i Belhi”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2019, C.6, s.1, s.164-202.

BURSALI, M. N., *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2019.

ÇAĞRICI, M., “Sabır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.35, TDV Yayınları, Ankara 2008.

DEMİRCİ, M., *Yunus'ta Hak ve Halk Sevgisi*, H Yayınları, İstanbul 2020.

DEMİRCİ, M., “Kur'an-ı Kerim Işığında Sabır Kavramı”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1,s. 12, Kayseri 2002, s. 264-285.

EŞ-ŞA'RANİ, A., *Sufi Geleneğinde Dostluk ve Ahlak*, Nefes Yayıncılık, İstanbul 2020.

GÖLPINARLI, A., *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2006.

KABAKLI, A., *Yunus Emre*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2012.

KINA, N., “Şeyh Seyyid Abdülkâdir-i Belhî Divânı'nda Kur'an-ı Kerim Ayetlerinin ve Hadislerin Etkisi” (تأثیر آیات قرآن کریم و احادیث در دیوان شیخ سید عبدالقادر بلخی) *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2018, C.5 (Ekim 2018/17), s. 35-79.

KÖLE, B., “Sûflerin Ahlâk Anlayışında Sünnete Uymanın Önemine Dair Bir Değerlendirme”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.34, Urfa 2015, s. 97-112.

KUDRET, C., *Halk Şiirinde Üç Büyükler: Yunus Emre, Pir Sultan, Karacaoğlan*, Kapı Yayınları 2017.

OKUMUŞ, E., *13. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Yunus Emre*, İnsan Yayınları, İstanbul 2012.

ÖNAL, R., “Kur'an'da Model İnsan Olarak Hz. Eyüb ve Hz. Ya'kub: Sabır ve Tevekkül Örneği”, (Edit: Cevdet Kabakçı v diğr.) *Uluslararası İslam ve Model İnsan Sempozyumu 26-27 Nisan 2018*, Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü Yayınları, Kahramanmaraş 2018, s. 2-471.

ÖZÇELİK, M., “Sabır ile Malum Olur Esrar-ı Hak”, *Somuncu Baba Dergisi*, S.101, Ankara 2009, s.66-69.

SARIKAYA, B. – ŞEREN, Z., “İnsan Sorumluluğu ve Fiillerine Etkisi Bağlamında Sabır ve Tevekkül Kavramları”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.6,s.12, Gümüşhane 2017, s. 68-88

ALTUN, S., *Yunus Emre'nin Şiirlerinde Halk Edebiyatı Unsurlarının Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

ŞANLI, İ., “Yunus Emre'nin İnsana, İnsanlığa Bakışı ve Günümüze Mesajları”, *Türkish Studies*, C. 4, S.2, 2009, s. 923-929.

TATCI, M., “Yunus Emre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.43, TDV Yayınları, Ankara 2013.

TATCI, M., *Yunus Emre ile Aşk Yolculuğu*, H Yayınları, İstanbul 2018.

TATCI, M., *Yunus Emre Divan*, (Yayın evi yok), 2008.